

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
KAPLICZKI DOMKOWEJ
W MIEJSCOWOŚCI BYSINA**

ULEFONE
SHOT ON ARMOR 8 PRO

LISTOPAD 2024 r.

Opracował: mgr Stanisław Strzelczyk

Stanisław Strzelczyk
**KONSERWACJA ZABYTKÓW
STANISŁAW STRZELCZYK**

Wilczyce 120, 34-643 Jurków
NIP 997 010 99 37, REGON 363419261

INFORMACJE O OBIEKCIE

LOKALIZACJA: Bysina 163

WŁAŚCICIEL: Anna Stanach

FUNDATOR: Brak

AUTOR: Warsztat działający w okolicy Myślenic (?)

CZAS POWSTANIA: Ok. poł. XIX w.

TECHNIKA WYKONANIA: Drewno i kamień

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE: Brak profesjonalnych prac konserwatorskich. Można jednak zauważyć liczne prace doraźne mające na celu zabezpieczenie obiektu.

HISTORIA

Opisywana drewniana kapliczka domkowa znajduje się na prywatnej posesji w miejscowości Bysina, która od strony wschodniej przylega do miasta Myślenice. Jej fundacje określa się na poł. XIX w., i przypisuje się mieszkańcom wsi, jako wyraz prywatnej dewocji. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że autorem prac był lokalny warsztat kamieniarski działający na terenie obecnego powiatu Myślenickiego. W jej wnętrzu zachowała się stosunkowo dużych rozmiarów rzeźba Chrystusa ukazana w scenie II Upadku. Postać posiada długą szatę przepasaną w połowie ciała oraz koronę cierniową na głowie. Figura upada pod ciężarem drewnianego krzyża, na powierzchni którego można zauważyć inskrypcje o treści: „SUPRA DORSUM MEABRICAVE RUNT (belka pionowa), oraz PECAT ORES (belka pozioma)”. Poprawny zapis tego tekstu winien brzmieć: „supra dorsum fabricaverunt peccatores”, co stanowi fragment psalmu 128. Tak błędnie przedstawiona inskrypcja może wynikać z niestarannego powtórzenia treści z mało czytelnego oryginału, który do dnia dzisiejszego się nie zachował. Tym samym wskazuje ona na scenę z Drugiego Upadku będącego jednym z wydarzeń misterium paschalnego „Via crucis”. Takie przedstawienie było w przeszłości na terenie Myślenic i okolicy częstym motywem ukazującym męczeńską śmierć Chrystusa. Możliwe również, że jest to nawiązanie do kultu upadku i przejść, które Jezus pokonał podczas swej drogi krzyżowej, a rozpowszechnione przez niedaleką Kalwarię Zebrzydowską.

OPIS FORMALNO - STYLISTYCZNY

Opisywany obiekt stanowi jeden z wielu przykładów kapliczki domkowej znajdującej się w obrębie Myślenic. Całość wykonano na planie zbliżonym do kwadratu, a do jej budowy użyto drewna. Podbudowę budynku stanowią piaskowcowe średniej i małej wielkości kamienie, połączone zaprawą. Na tak przygotowanym podłożu wzniesiono ściany w technice zrębowej. Do jej wnętrza można się dostać poprzez jeden otwór drzwiowy zlokalizowany od strony północnej. Zabezpieczają go jednoskrzydłowe, drewniane drzwi filunkowe, wykonane na wzór wcześniejszych, już nieistniejących. Niewielki dopływ światła do wnętrza pomieszczenia zapewniają dwa niewielkie okienka umieszczone w ścianie od strony zachodniej i wschodniej. Posiadają one oryginalny kształt ostrołukowy z podziałami na niewielkie kwatery zabezpieczone szkłem przeźroczystym. Całość wieńczy dwuspadowy daszek z oryginalną sygnaturką umieszczoną na osi środkowej budynku. Zadaszenie od strony północnej posiada czoło z niewielkim okapem. Od strony południowej dach z dwuspadowego daszku przechodzi w formę półokrągłą.

Opisując wyposażenie wnętrza szczególną uwagę należy zwrócić na rzeźbę II Upadku wykonaną w kamieniu. Dużych rozmiarów figura jest obecnie osadzona na murowanej mensie ołtarzowej i stanowi najcenniejszą część kapliczki. W niewielkiej odległości od niej znajduje się duży drewniany krzyż z inskrypcją. Niestety jest to element wtórny wzorowany na niezachowanym oryginale. Ścianę zachodnią zdobi również drewniany krucyfiks wielokrotnie przemalowywany o cechach sztuki ludowej. Pozostałe elementy znajdujące się w jej wnętrzu tj. obrazki wykonane w technice oleodruku czy gipsowe figurki nie posiadają obecnie wartości artystycznej i historycznej, przez co nie są brane pod uwagę w planowanych pracach konserwatorskich.

Wraz z upływem czasu obiekt poddano kilku istotnym remontom, które na długie lata zmieniły jego oryginalny wygląd zarówno na zewnątrz jak i w jego wnętrzu. I tak m.in. ściany zewnętrzne szczelnie obito wąskimi deskami ułożonymi w poziomie i pomalowano współczesną farbą olejną o odcieniu ciemnego brązu. Jak już wspomniano obecne drzwi wykonano na wzór starych niezachowanych skrzydeł. Kamienną podbudowę (fundament) w części zewnętrznej pomalowano farbą olejną oraz otoczono ją niewielką betonową opaską. Ponadto całą połąć dachu wymieniono, pokrywając ją arkuszami blachy trapezowej również o odcieniu ciemnego brązu. Z kolei ściany wewnątrz budynku także z dużą dokładnością pokryto okładziną z deseczek zabezpieczonych lakierem bezbarwnym. Centralna rzeźba przedstawiająca Chrystusa w scenie II Upadku została pokryta barwnymi odcieniami farby olejnej z efektem wysokiego połysku. Murowaną mensę ołtarzową wyłożono drobnymi owalnymi

kamykami polnymi i zabezpieczono w całości bezbarwnym lakierem błyszczącym. Posadzkę w jej wnętrzu wyrównano oraz podniesiono używając płynnego betonu.

STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania kapliczki pomimo zewnętrznej, względnie poprawnie zachowanej formy jest bardzo zły i wymaga podjęcia prac konserwatorskich. Po dokonaniu punktowych odsłonień zewnętrznej okładziny ścian oczom ukazują się belki nośne zaatakowane przez drewnojady i mikroorganizmy, co wpływa na ich obniżoną właściwość techniczną. Dotyczy to zarówno belek podwalinowych jak i zrębowych. Taki stan rzeczy potęguje ograniczony przepływ powietrza i wilgoci, który został dodatkowo ograniczony.

Stan zachowania konstrukcji dachu trudno określić, można jedynie stwierdzić, że obecnie pokrywająca go blacha jest wtórna i nie nawiązuje do stylistyki oraz czasów w których obiekt powstawał. Zachowany prawdopodobnie w oryginalnej formie hełm sygnaturki posiada liczne ubytki i zniekształcenia. Jego powierzchnię pokrywają liczne monochromatyczne powłoki malarskie spod których można dostrzec produkty korozji blachy, z której została wykonana.

Wnętrze kapliczki to kolejny dobitny przykład tego, jak nie powinno się postępować z tego typu obiektem. Drewniana boazeria ułożona na całej powierzchni ścian i stropu, betonowa posadzka, czy wtórne okładziny na ściankach mensy ołtarzowej i liczne powłoki malarskie na rzeźbach, z pewnością skutecznie kamuflują jej historyczny charakter. Zrozumiałe jest jednak, że dotychczas takie działanie wiernych było próbą ocalenia w sposób łatwy i dostępny tego, co najcenniejsze. Niestety jest to w dużej mierze technologia przynosząca wiele niepożądanych efektów, a przez to staje się przyczyną jej niszczenia.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Głównym założeniem prac konserwatorskich będzie przeprowadzenie czynności mających na celu odzyskanie właściwości technicznych, a także jej dawnej formy, walorów estetycznych i plastycznych. Czynności te mają na celu ograniczenie lub całkowite usunięcie czynników prowadzących do zniszczeń i zabezpieczenie obiektów przed dalszym ich uszkodzaniem, atakiem mikrobiologicznym, biologicznym

(owady) czy zanieczyszczaniem. Proces ten obejmuje zarówno prace o charakterze technicznym jak i konserwację estetyczną. Przeprowadzone zabiegi powinny być wykonane zgodnie ze sztuką konserwatorską. Technika i technologia prac powinna zostać dokładnie dobrana po wykonaniu szczegółowej analizy stanu zachowania obiektu. Prace konserwatorskie powinno wykonać się przy zastosowaniu odpowiednio dobranych materiałów. W tym miejscu proponuje się zastosowanie preparatów firmy Remmers oraz tradycyjnych materiałów w zależności od potrzeb i stanu obiektu.

Prace przy obiekcie należy rozpocząć od wykonania szczegółowej dokumentacji fotograficznej. Na każdym etapie prac należy także zwracać szczególną uwagę na zachowanie ogólnych zasad BHP. Wszystkie czynności winny prowadzić do poprawy stanu zachowania opisywanego obiektu.

DACH

A. Remont konstrukcji więźby będzie obejmował:

- Usunięcie dotychczasowej blachy zabezpieczającej powierzchnię dachu.
- Likwidacja odkształceń połaci.
- Częściowa (w zakresie koniecznym) wymiana zniszczonych elementów.
- Uzupełnienie elementów brakujących.
- Ociosanie zniszczonych partii elementów (głównie dolne partie krokwi) i uzupełnienie usuniętych partii flekami, zaimpregnowanego drewna.
- Oczyszczenie pozostałych elementów do drewna nieuszkodzonego i ewentualne flekowanie.
- Osadzenie elementów wysuniętych z gniazd z uzupełnieniem brakujących kołków.
- Likwidacja luzów w połączeniach ciesielskich.
- Impregnacja całości więźby środkami biobójczymi, przeciwpożarowymi i wzmacniającymi strukturalnie.

Prace w tym zakresie powinny być prowadzone pod nadzorem konserwatora posiadającego doświadczenie w pracy przy zabytkowych kapliczkach, kaplicach czy kościołach drewnianych.

B. Montaż nowego gontu:

- Zaleca się użycie impregnowanego gontu modrzewiowego o długości ok 60/65 cm, kładzonego podwójnie, pozbawionego biela i sęków.

ŚCIANY

- Całkowite usunięcie obecnego deskowania. Czynność tą zaleca się wykonać dzieląc pracę na etapy.
- oczyszczenie desek powały z nieczystości i zabrudzeń.

- Likwidacja odkształceń połaci.
- Częściowa (w zakresie koniecznym) wymiana elementów zniszczonych.
- Ociosanie zniszczonych partii elementów (głównie dolne partie belek) i uzupełnienie usuniętych partii flekami, zaimpregnowanego drewna.
- Oczyszczenie pozostałych elementów do drewna nieuszkodzonego i ewentualne flekowanie.
- Osadzenie elementów wysuniętych z gniazd z uzupełnieniem brakujących kołków.
- Likwidacja luzów w połączeniach ciesielskich.
- Impregnacja wszystkich powierzchni ścian i szczytu środkami biobójczymi, przeciwpożarowymi i wzmacniającymi strukturalnie.
- Ponowne obicie ścian deskami modrzewiowymi o szerokości od 25 do 40 cm układanymi pionowo. Wewnątrz deski zaleca się układać jedynie na styk. Ściany zewnętrzne proponuje się dodatkowo łączyć przy użyciu przylg. Należy pamiętać aby drewno było odpowiednio wysuszone lub wysezonowane, a grubość desek wynosiła około 3/3,2 cm.
- wykonanie impregnacji nowo ułożonej okładziny ścian.

STOLARKA DRZWIOWA I OKIENNA

- Odczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych.
- Wykonanie sond stratygraficznych określających ilość oraz charakter nawarstwień.
- Usunięcie późniejszych monochromatycznych powłok olejnych.
- Dezynfekcja i dezynsekcja drewna środkiem Xirein
- Impregnacja drewna np. roztworem Plexigum PQ 610 w benzynie lakowej lub w shellsolu T.
- Wzmocnienie połączeń stolarskich z użyciem kołków.
- Uzupełnienie ubytków drewna kitem trocinowym i flekami z drewna.
- Uzupełnienie warstw technologicznych: drewna, warstwy malarskiej (jeśli istnieje), od zewnątrz drewno należy zabezpieczyć przed działaniem czynników atmosferycznych oraz preparatem biobójczym.
- Scalenie uzupełnionych fragmentów z zachowanym oryginałem fakturalnie i kolorystycznie. Zaleca się materiały firmy OSMO oraz ADLER.
- Zabezpieczenie powierzchni drewna twardym olejowoskiem.

POSADZKA

- Całkowite usunięcie późniejszej warstwy betonu widocznej na jej powierzchni.
- Określenie kształtu, formy oraz układu pierwotnej posadzki tworzącej podłogę we wnętrzu kapliczki.
- Usunięcie pozostałości po pierwotnej posadzce (jeśli jej stan nie umożliwi jej ponownej ekspozycji), wraz z podbudowa na głębokość ok 40/50 cm.
- Wykonanie nowej podbudowy posadzki składającej się z mieszanki sypanego wapna, piasku i grys. Całość należy odpowiednio zagęścić i wypoziomować.
- Ułożenie nowej podłogi z płyt piaskowcowych wyglądem nawiązujących do oryginału.

MENSA OŁTARZOWA

- Całkowite usunięcie późniejszych nawarstwień tj. kamyki polne osadzone na jej ściankach.
- Dokonanie próby określenia oryginalnej formy mensy.
- Wykonanie nowej okładziny przy użyciu klasycznej zaprawy wapienno-piaskowej.

RZEŻBY

A. KAMIENNA

- Wykonanie sond stratygraficznych określających ilość oraz charakter nawarstwień.
- Usunięcie późniejszych nawarstwień przy użyciu skalpela, dłut do kamienia czy środków chemicznych zmiękczających nieoryginalną powłokę olejną.
- Dodatkowe usunięcie wadliwych kitów i uzupełnień (jeśli posiadają w swej budowie materiałów szkodliwe dla obiektu).
- Kilukrotna impregnacja odsłoniętych powierzchni rzeźby, tj. pozbawionych powłoki malarskiej roztworem krzemioorganicznym KSE 100 i 300 firmy Remmers.
- Uzupełnienia dużych ubytków kamienia zaleca się wykonać przy użyciu naturalnego kamienia. W przypadku ubytków małych i płytkich proponuje się użyć masy sztucznego kamienia takich firm jak Atlas czy Remmers (Restauriermörtel)
- Wykonanie scalenia kolorystycznego do istniejącego oryginału lub dokonanie rekonstrukcji częściowo zachowanej polichromii. Czynność tą zaleca się wykonać przy użyciu np. Historic Lasur, jako spoiwa i ziemnych pigmentów, jako substancji barwiącej.
- Powierzchnię rzeźby po dokładnym wyschnięciu należy zabezpieczyć środkiem hydrofobizującym np. SL firmy Remmers lub werniksem retuszerskim.

B. DREWNIANA

- Wykonanie sond stratygraficznych określających ilość oraz charakter nawarstwień.
- Usunięcie późniejszych nawarstwień przy użyciu skalpela, dłut do kamienia czy środków chemicznych zmiękczających nieoryginalną powłokę olejną.
- Dodatkowe usunięcie wadliwych kitów i uzupełnień (jeśli posiadają w swej budowie materiałów szkodliwe dla obiektu).
- Usunięcie elementów najbardziej uszkodzonych i nienadających się do ekspozycji.
- Wykonanie uzupełnień przy użyciu naturalnego drewna lub dwuskładnikowej żywicy AKSON.
- Kilkukrotna impregnacja odsłoniętych powierzchni rzeźby, tj. pozbawionych powłoki malarskiej 5% roztworem HEKOL w toluenie.
- Wykonanie scalenia kolorystycznego do istniejącego oryginału lub dokonanie rekonstrukcji częściowo zachowanej polichromii. Czynność tą zaleca się wykonać poprzez retusz plama lub kropką przy użyciu odpowiednio dobranych farb.
- Powierzchnię rzeźby po dokładnym wyschnięciu należy zabezpieczyć np. werniksem retuszerskim.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Wykonanie dokumentacji wstępnej stanu zachowania kapliczki.
2. Przetransportowanie wyposażenia kapliczki do pracowni konserwatorskiej na czas trwania prac.
3. Wykonanie sond stratygraficznych.
4. Wymiana dotychczasowego poszycia daszku na gont modrzewiowy. W trakcie prac należy przeprowadzić konserwację więźby dachowej.
5. Wymiana blachy pokrywającej hełm sygnaturki na blachę miedzianą. Czynność tą należy wykonać tak, aby w żaden sposób nie wpłynąć na wymiary oraz kształt zastanej sygnaturki.
6. Wymiana deskowania elewacji oraz ścian i stropu wewnątrz budynku wraz z przeprowadzeniem konserwacji belek zrębowych.
7. Usunięcie betonu z posadzki kapliczki oraz dokonanie jej rekonstrukcji z płyt piaskowcowych. Czynność tę należy wykonać uwzględniając wymianę jej podbudowy.
8. Konserwacja techniczna i estetyczna stolarki okiennej i drzwiowej.
9. Konserwacja techniczna i estetyczna rzeźby przedstawiającej II Upadek wraz z krzyżem i mensą oraz drewnianego krucyfiks.

10. Ułożenie kamiennej okładziny (piaskowiec) na betonowych schodach prowadzących do wnętrza obiektu.
11. Wykonanie odwodnienia zanikowego od strony wschodniej, południowej i zachodniej.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Stanisław Strzelczyk
KONSERWACJA ZABYTKÓW
STANISŁAW STRZELCZYK
Wilczyce 120, 34-643 Jurków
NIP 997 010 99 37, REGON 363419261

1. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Widok od strony północno-zachodniej. Jak doskonale widać wcześniejsze doraźne prace przy obiekcie wykonane przez jego właściciela zakończyły się wymianą poszycia daszku na blachę. Zmiany dokonano również przy okładzinie ścian, w której to mamy obecnie wąskie deski szczelnie ułożone w poziomie. Nie brakuje również betonowego akcentu w części schodów prowadzących do kapliczki. Fot. 2024 r.

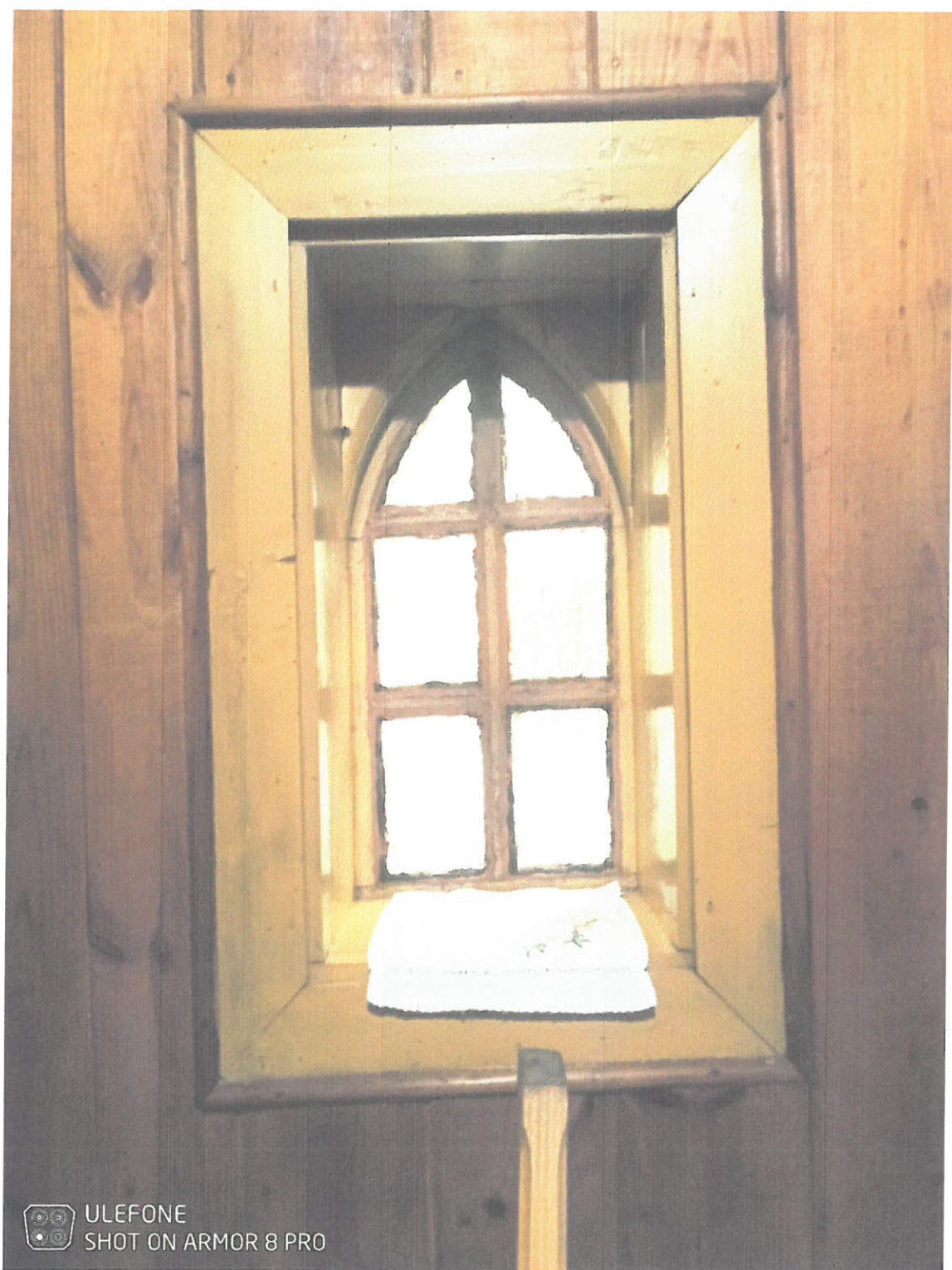
2. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Ujęcie helmu sygnaturki od strony południowej. Obecnie pokrywa go monochromatyczna powłoka malarska o odcieniu czerwieni. Miejscami widoczne wgniecenia i nieznaczne ubytki. Fot. 2024 r.

3. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Ukazany fragment ściany wskazuje na misterną pracę stolarza dbającego o szczegół. Niestety nie posiadał on jednak wiedzy i doświadczenia przy tego typu obiektach, co skutkuje niewłaściwym układem desek, zbyt dokładnym powtórzeniem ich wymiarów itp. Fot. 2024 r.

4. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Przedstawiona fotografia wskazuje na stan zachowania jednego z dwóch okienek kapliczki od strony jej wnętrza. Prawdopodobnie ten układ kwaterek jak i cały kształt okienka jest oryginalny. Fot. 2024 r.

5. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Zdjęcie wykonane w tej perspektywie pozwala zauważyć późniejsze nawarstwienia zarówno w części rzeźby ukazującej II Upadek jaki i w mensie która ja podtrzymuje. Niestety ingerencja ta jest tak duża i niewłaściwa, że nie można tego w żaden sposób zaakceptować. Fot. 2024 r.

6. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę II połowa XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Kolejne ujęcie rzeźby ukazującej upadającego Chrystusa błyszczącej się w sposób nienaturalny i niewłaściwy. W tle widoczny fragment zrekonstruowanego krzyża, z prawdopodobnie zmienionymi wymiarami. Fot. 2024 r.

7. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Drewniany krucyfiks będący elementem wyposażenia opisywanej kapliczki został wielokrotnie pokryty powłoką malarską w sposób prosty i mało finezyjny. Rzeźba reprezentuje sztukę ludową. Fot. 2024 r.

8. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Przedstawione ujęcie stanowi niewielki fragment podłogi zalanej w przeszłości płynnym betonem. Obecnie w całości zakrywają tę część wnętrza dywany. Fot. 2024 r.

9. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę II połowa XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Widok od strony wschodniej. Tymczasowy demontaż kilku desek elewacji pozwolił na ocenę stanu zachowania belek zrębowych tworzących ściany kapliczki. Dopiero dokładniejsze badania dendro-hronologiczne mogłyby pozwolić na dokładne datowanie drewna użytego do jej budowy oraz wskazać ich gatunek. Fot. 2024 r.

10. Il. Bysina, kapliczka domkowa datowana na połowę XIX w. Stan zachowania przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Widoczne ślady po wcześniejszych murłatach oraz ta zachowana obecnie. Z bliższej perspektywy można było dostrzec dużą ilość świeżego pyłku drzewnego, co wskazuje na aktywną działalność drewnojadów. Fot. 2024 r.